

Елена Абразумова

БЕСПАРТИЙНЫЕ КРЕСТЬЯНСКИЕ КОНФЕРЕНЦИИ В ПЕРИОД НЭП

В статье рассматривается функционирование беспартийных крестьянских конференций в 1920-х годах как основного выразителя общественно-политических настроений крестьянства.

Ключевые слова: Беспартийная крестьянская конференция, политическая активность крестьянства, основные требования к власти, резолюции, НЭП.

Olena Abrazumova

PEASANT NON-PARTY CONFERENCES DURING THE PERIOD NEP

The article is considering the functioning of the peasant non-party conferences 1920-s as the main mood of the social and political attitudes of the peasantry.

Key words: Peasant non-party conference, political activity of the peasantry, the basic requirements for power, resolutions, NEP.

УДК 94 (477)

Ірина Скакальська

ВОЛИНСЬКИЙ ПЕРІОД ДІЯЛЬНОСТІ АРКАДІЯ ЖИВОТКА

У статті досліджено окремі аспекти біографії Аркадія Животка, визначено його внесок у національний та культурний поступ українців Волині першої половини ХХ ст.

Ключові слова: А. Животко, еліта, Волинь, освіта, культура.

У наш час значно посилюється роль історичної науки в осмисленні багатовікової минувшини та історичного краєзнавства у відновленні джерел національної пам'яті, зміцненні та активізації національної свідомості на локально-регіональному рівні. Сучасні тенденції свідчать про те, що краєзнавство впливає на державотворчі процеси та формування нового національно свідомого покоління. Не останню роль в цих процесах повинна відігравати національна еліта.

Після здобуття Україною незалежності, відкрилась можливість звернутися до вивчення життя та діяльності осіб, які були організаторами й безпосередніми учасниками боротьби за становлення незалежної держави. Питання персоніфікації історії, дослідження життєвого шляху, діяльності та творчої спадщини визначних її діячів стали одним із важливих завдань сучасної історичної науки.

Праці, присвячені біографічній традиції, відіграють тепер все більш значиму роль. Увагу науковців привертають, передусім, імена тих українських постатей, діяльність та творчість яких у роки панування тоталітарної системи на українських землях фальшувалась чи взагалі вилучалась з наукового та суспільного обігу.

У Західній Україні в міжвоєнний період ХХ ст. особлива роль відводилась товариству "Просвіта". Без діяльності активних просвітян був би неможливим національний та культурний поступ українців, які виступали рушійною силою у боротьбі вітчизняної інтелігенції за українську мову, освіту, культуру, а згодом і державу.

Волинські землі першої третини ХХ ст. виплекали чимало видатних політичних, просвітянських активістів, відданих українській ідеї, справжніх патріотів. Серед відомих українських культурно-освітніх діячів початку ХХ століття почесне місце займає ім'я знаного фахівця у галузі дошкільної та позашкільної освіти Аркадія Животка. Прибувши на Волинь, завжди знаходився в епіцентрі громадського життя краю. Своєю інтелігентністю та освіченістю він завоював авторитет і повагу серед кременчан. Поміж його друзів було багато відомих постатей – У. Самчук, В. Біднов, С. Жук та ін.

Для більшості українців, за винятком хіба що вузького кола науковців, ім'я Аркадія Животка залишається невідомим. Мало що про нього відомо волинянам, хоча деякий період свого життя він провів на Кременеччині.

Відзначимо, що проблема наукового дослідження громадської діяльності А.Животка практично не вивчена сучасною українською історичною наукою. Перші спроби простежити науково-педагогічну та громадсько-просвітницьку діяльність А.Животка належать В. Дорошенку та

М. Остаповичу. Значний інтерес для вивчення педагогічної спадщини вченого становить історико-бібліографічний нарис М. Тимошика "Аркадій Животко як громадський діяч, журналіст й учений". Широтою теоретичного аналізу про творчий доробок А. Животка постає наукова праця Ю. Калічака, у якій автор розкриває донині невідомі широкому загалу грані таланту А. Животка, підкреслює його риси характеру, ілюструє життя і непохитну віру в кращу долю Української держави. Лише фрагментарні дані про А.Животка зустрічаємо в окремих дослідженнях [1, с. 330], побіжно про нього згадує краєзнавець Волині Г. Чернихівський [2].

Метою наукової розвідки є вивчення історії краю крізь призму діяльності А. Животка, зокрема, під час його перебування на Волині у 20-ті роки ХХ ст. Основне завдання, що впливає з мети дослідження – розширення відомостей української біографістики. При цьому використовуємо біографічний метод, який є специфічним засобом дослідження життєвого шляху особистості.

А. Животко народився в слободі Пухове Острогозького повіту Воронежської губернії (нині Лискинський район Воронежської області), на Подонні. За студентських часів активний член Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) у Петербурзі. Політичні події 1917 року застали 27-річного Аркадія Животка у Петербурзі. В 1917–1918 рр. член Української Центральної Ради від Воронежчини; після українсько-більшовицької війни спочатку жив на Волині, з 1923 р. – у Чехо-Словаччині, де викладав в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова в Празі, з 1945 р. – у Німеччині, у 1948 р. – він помирає [3, с. 669].

Захопившись ідеєю утвердження Української суверенної держави, А. Животко свято вірив у можливість реалізації цих ідей уже найближчим часом і, не шкодуючи сил, працював заради цього. Найперше, у тій ділянці, у якій найбільше міг проявити свої здібності, – у освіті, культурі, журналістиці.

А. Животко приїжджає на Волинь в 1921 р. та зупиняється у повітовому місті Кременець. Він відразу звернувся до "Просвіти" з проханням знайти йому педагогічну роботу. У біографічних даних вказує, що за спеціальністю він педагог в галузі дошкільної освіти. Крім того у 1918 р. в Харкові, він заснував педагогічне товариство, що створило дитячий заклад під назвою "Хата дитини". На Поділлі ним було організовано педагогічне товариство ім. Й. Г. Песталлоці, відкрито п'ять дитячих закладів [4, арк.3].

Згодом А. Животко влаштовується учителем дитячого притулку м. Кременець, потім – співробітником губернського земства. Там же знайомиться з О. Черновою (активною просвітянкою, секретарем жіночої секції "Просвіти"), з якою незабаром одружиться [5, арк. 39]. На той період припадає його активна співпраця з Кременецькою "Просвітою". Зокрема, він отримав посвідчення члена "Просвіти" у травні 1921 р. Аркадій Животко стає головою секції дошкільного й позашкільного виховання дітей при товаристві. Він пропонує цікаві методики роботи з дітьми дошкільного віку [5, арк. 8], надає просвітній роботі наукового підґрунтя, піднімає її на такий рівень, на якому знаходилась справа дошкільної та позашкільної освіти у Західній Європі. Він намагався позбутися у цій роботі непрофесійності, випадковості та безплановості, надати їй систематичного характеру. Педагогічний хист вказував йому на шляхи, які для цієї роботи необхідно обрати. А. Животко використовував усі можливі варіанти освітньої праці, щоб її оживити, наповнити новим змістом. За задумом А. Животка, "Просвіта" мала виховати самостійного українського громадянина [7]. Він брав участь в урочистих заходах товариства, різних святкуваннях, Днях пам'яті відомих українців тощо. У 1922 р. під час засідання товариства "Просвіта" йому висловили особисту подяку за проведену плідну роботу з дошкільного виховання дітей та створення дитячих закладів і клубів на території Кременецького повіту, адже у цій справі мав значний досвід [4, арк. 2].

Важливою гранню діяльності А. Животка виступала видавнича справа. У кременецький період праці він видав низку книжок для дітей, зокрема, "Одної ночі", "Снігова баба", "Весняночка", "Сонечко", з'являється чимало його публікацій на тему виховання дітей у періодиці того часу. Його система дошкільного виховання потребує ще детального вивчення. Адже початкові спроби осягнення витоків суспільного дошкільного виховання на українських землях припадають на перші десятиріччя ХХ ст. Вони представлені у науковому доробку А. Животка, С. Русової, С. Сірополка та інших [5, арк. 10]. У Кременці відбулася хвилююча зустріч А. Животка з колишнім професором Кам'янець-Подільського державного українського університету В. Бідновим, з яким він приятелював. З групою емігрантів-однородців вони прагнуть започаткувати видання періодичного друкованого органу "Волинський вісник". Однак спроба ця не вдалася, бо незабаром В. Біднова разом з М. Тремтом та Я. Грабівим польська влада депортувала за межі держави. За якийсь час Кременець змушений був полишати й Аркадій Животко. Замість запланованого журналу, почало виходити в Луцьку "Українське життя" [6, с.318].

У 1923 році А. Животко опиняється у Чехо-Словаччині. Зокрема, 21 жовтня 1923 р. на адресу Кременецької "Просвіти" приходять лист від нього з Праги [5, арк. 51]. Від початку 20-х років ХХ ст.

саме до цієї країни почався наплив українських переселенців. Практично між двома світовими війнами Прага стає найбільшим осередком українського культурного, наукового і політичного життя в еміграції. Цьому сприяла, зокрема, протекціоністська політика тогочасного чехо-словацького уряду щодо українських навчальних і наукових інституцій, що перебиралися туди в результаті поразки Української революції [6].

У червні 1930 року рішенням чехо-словацького уряду при Міністерстві закордонних справ цієї країни засновується специфічна архівна установа – Український історичний кабінет. Перед яким ставилося завдання систематизації й зібрання на довічне зберігання найсуттєвішого з того значного архівного і бібліографічного матеріалу з історії українського національно-визвольного руху, який містився в розрізнених місцях, де облаштовувалися емігрантські організації, переважно у непридатних для зберігання цінних документів умовах. На посаду референта, а згодом і керівника цього архіву й був запрошений Аркадій Животко.

Про результати зробленого ним можна дізнатися із рукописного звіту про перші п'ять років діяльності Історичного кабінету в Празі. Цей звіт Аркадій Животко надіслав у 1935 році до Варшави, на адресу українського видавництва "Наша культура", що діяло там під керівництвом професора Варшавського університету Івана Огієнка [7].

Вражають обсяги опрацьованого А. Животком неоціненного матеріалу з української історії, що формувався за трьома основними розділами: документи, газетно-журнальна періодика, книжкові видання. Книжковий фонд охоплював практично весь український видавничий рух, що розвивався на етнічних українських теренах і далеко поза ним від початку XIX ст. Спеціальний відділ складала іншомовні книги, газети, журнали, у яких так чи інакше йшлося про Україну. Через руки А. Животка пройшли всі архівні та бібліотечні приватні збірки низки неординарних особистостей української історії.

Чехо-словацький уряд прихильно ставився до наукової роботи українських політичних емігрантів. Для збереження українського історичного архіву відведилося два великих й одне мале приміщення Тосканського палацу. А. Животко був серед тих творців і оберігав цей архів, вірив, що все це безцінне духовне багатство колись повернеться на Батьківщину і слугуватиме благородній справі розбудови власної незалежної держави.

Опрацьовані маловідомі факти з трагічної і водночас величної, повчальної української історії А. Животко прагнув осмислити у своїх публікаціях, нарисах до книг, численних виступах. Найперше, він стає одним з активних організаторів "Товариства українських письменників і журналістів" у Празі, кістяк якого складала Л. Білецький, С. Черкасенко, С. Шелухін. Він підготував і виголосив на засіданнях товариства цілу низку цінних з наукової точки зору доповідей.

Коли читаєш твори, статті, репортажі, рецензії А. Животка, то не перестаєш дивуватися оптимізму й працездатності цього безумовно талановитого публіциста, його вмінню переконувати читача, захоплювати його написаним. У важливість і потрібність чого вірив сам і спонукав вірити в це інших. А ще – любов до дитини, переживання за те, у якому суспільстві й якою вона виросте. Не маючи власних дітей ні тоді, ні пізніше, автор ніби передавав свою нерозтрачену батьківську любов тим, хто читатиме його твори [8].

Найголовнішою з-поміж різноманітного за тематичним спектром творчого й наукового доробку Аркадія Животка є "Історія української преси". У передмові до її Мюнхенського видання, український учений з Канади, доктор К. Костів зазначав: "Праця Аркадія Животка являє собою цінну цеглину, положену в будові історичної правди про постання, розвиток і завдання української преси" [9].

Таким чином, опрацювавши архівні матеріали та літературу, вдалося висвітлити один із маловідомих фактів волинського періоду біографії А. Животка, що сприятиме розширенню знань про життя і діяльність знаного вченого, педагога, просвітянина, публіциста.

На початку XXI ст., в період становлення нашої держави, ми знаходимо приклади для національної самоповаги. Саме у матеріалах краєзнавства, у діяльності знакових постатей української еліти, слід шукати ці властивості. На нашу думку, в діяльності української інтелігенції першої третини XX ст. на західноукраїнських землях втілені ті риси українського народу, які могли б єднати націю сьогодні. Як приклад – знакова діяльність А. Животка в ім'я майбутньої вільної України.

Список використаних джерел

1. Наумов С. Проблема формування національної політичної еліти в історичній літературі: нерадянська історіографія українського політичного руху в Російській імперії (1917–1991 рр.) / С. О. Наумов // Наукові праці іст. ф-ту Запорізького державного університету. – 2008. – Вип. XXIII. – С. 330.
2. Чернихівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності / Гаврило Чернихівський. – Кременець: Папірус, 1999. – 320 с.
3. Животко А. // Енциклопедія українознавства. – Т. 2. – Львів, 1993. – С. 669.
4. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. 348. – Оп.1. – Спр. 353.
5. ДАТО. – Ф. 348. – Оп.1. – Спр. 25.
6. Наріжний Є. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / Наріжний Є. –

[Прага, 1942р. репринтне видання]. – Львів, Кент, Остріг, 2008. – С. 370. 7. Скакальська І. Б. Аркадій Животко: волинський період життя / І. Б. Скакальська // Замок. – 30 серпня 2010. – № 13–16. 8. Животко А. Фактори дошкільного виховання / Аркадій Животко // Освіта. – 1918. – № 1. 9. Животко А. П. Історія української преси / [Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. С. Тимошик]. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.

Ирина Скакальская

ВОЛЫНСКИЙ ПЕРИОД ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АРКАДИЯ ЖИВОТКО

В статье исследованы отдельные аспекты биографии Аркадия Животко, определен его вклад в национальное и культурное продвижение украинцев Волыни первой половины XX в.

Ключевые слова: А. Животко, элита, Волынь, образование, культура.

Irina Skakalska

VOLYN PERIOD OF LIFE BY ARKADIY ZHYVOTKO

The article examines some aspects of the Arkadiy Zhyvotko biography, its contribution to national and cultural advancement of Ukrainian Volyn first half of the twentieth century.

Key words: A. Zhyvotko, elite, Volyn, education, culture.

УДК 94 (477)

Тарас Гладюк

ПАРЛАМЕНТСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УНО У 1935 Р.

У статті висвітлено підготовку, умови та участь УНО у парламентських виборах 1935 року, її діяльність, скеровану на об'єднання українських парламентських клубів.

Ключові слова: вибори, УНО (Українська народна обнова), УНДО (Українське національно-демократичне об'єднання), УПР (Українська парламентська репрезентація), українські парламентські клуби.

Важливим етапом у політичній діяльності УНО була її участь у парламентських виборах 1935 р. та боротьба за об'єднання українських парламентських клубів. Вивчення цього питання є актуальним, оскільки дозволяє зрозуміти світогляд партії, її вплив і значення у політичному житті Східної Галичини.

Об'єктом дослідження є парламентсько-пропагандистська діяльність УНО.

Предметом – з'ясування причин, мотивів, умов участі партії у виборах 1935 р. та її боротьби за об'єднання українських парламентських клубів.

Метою статті є висвітлення участі УНО у виборах 1935 року та її боротьби за об'єднання українських парламентських клубів.

Наукова новизна полягає у всебічному та не заангажованому висвітленні цього питання.

Завданням дослідження є вивчення умов, у яких відбувались вибори 1935 р., з'ясування причин, які спонукали УНО взяти участь у виборах, виявлення особливостей проведення передвиборчої діяльності партії, аналіз її діяльності, скерованої на об'єднання українських парламентських клубів.

Це питання недостатньо висвітлене у сучасних наукових дослідженнях. Дослідники О. Єгрешій, М. Москалюк частково звертались до нього, аналізуючи суспільно-політичну діяльність Г. Хомишина та клерикальних організацій Східної Галичини у міжвоєнний період (1919–1939 рр.).

Важливе значення у політичному житті Східної Галичини і Польщі мали вибори до сейму і сенату, що проходили у вересні 1935 р. Їхньою особливістю було те, що вони відбувались згідно з новим законодавством, що кардинально змінювало виборчий процес. Виборчий закон формувався з метою забезпечення вирішального впливу уряду на вибори й унеможливував незалежну участь у них українців, які могли використати певні варіанти дій під час виборів до сейму і сенату: виступити незалежно під час виборів, піти на компроміс з урядом, не брати участі у виборах [1, с. 1].

Українські політичні партії Східної Галичини УСРП (Українська соціалістично-радикальна партія), ФНС (Фронт національної єдності) виступили проти участі у виборах. Вони вважали, що обрані під час цих виборів українські депутати будуть залежними від польської влади [2, с. 4].